

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سلسله تک نگاشت های
الگوی اسلامی ایران پیشرفت

چالش جهانی انرژی و موقعیت ژئواکونومیک ایران در ساختار نوین اقتصاد سیاسی بین الملل

مهر ماه ۱۳۹۴

رهبر فرزانه انقلاب اسلامی:

باید در طراحی الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت
بر چهار عرصه‌ی فکر، علم، معنویت و زندگی تکیه شود
که در این میان، موضوع «فکر» بنیانی‌تر از بقیه‌ی عرصه‌ها است

در دیدار اعضای شورای عالی
مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
۱۳۹۱/۱۲/۱۴

سروشنامه	: صادقی، شمس‌الدین، ۱۳۵۰ -
عنوان و نام پدیدآور	: چالش جهانی انرژی و موقعیت ژئواکونومیک ایران در ساختار نوین اقتصاد سیاسی بین‌الملل
مشخصات نشر	: تهران: مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، انتشارات الگوی پیشرفت، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۱۳۰ص: مصور، جدول، نمودار
فروست	: سلسله تک‌نگاشت‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت ۳۷
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۷۶۱۱-۲۶-۵
وضعیت فهرست نویسی	: فیبای مختصر
یادداشت	: فهرست‌نویسی کامل این اثر در نشانی: http://opac.nlai.ir قابل دسترسی است
یادداشت	: واژه‌نامه
رده بندی کنگره	: رده بندی کنگره
رده بندی دیویی	: رده بندی دیویی
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۷۷۸۶۳۰

چالش جهانی انرژی و موقعیت ژئواکونومیک ایران در ساختار نوین اقتصاد سیاسی بین‌الملل
سلسله تک‌نگاشت‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت:

نگارش: دکتر سید شمس‌الدین صادقی (عضو هیأت‌علمی گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل
دانشگاه رازی کرمانشاه)

ناشر: نشر الگوی پیشرفت، وابسته به مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

نوبت چاپ: اول، مهرماه ۱۳۹۴

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۶۱۱-۲۶-۵

قیمت: ۷۰۰۰۰ ریال

تلفن: ۰۲۱ ۸۸۰۱۴۶۴۸ - ۰۲۱ ۸۸۶۳۴۰۰۸

www.olgou.ir

Email.olgou@olgou.ir

نشانی: تهران، خیابان جلال آل‌احمد، روبه‌روی بیمارستان شریعتی، شماره ۳
تمامی حقوق این اثر متعلق به مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت است.
مسئولیت دیدگاه‌های بیان‌شده در این تک‌نگاشت بر عهده مؤلفان محترم است.

پیشگفتار

تعیین مبانی، ارکان، چارچوب و مسیر پیشرفت کشور در نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران باید با مشارکت گسترده و حضور همه جانبه دانشمندان، محققان، نخبگان دانشگاهی و حوزوی و جوانان این مرز و بوم صورت گیرد. به گواه تاریخ و تجارب گذشته، پیشرفتی همه جانبه و پایدار خواهد بود که مبانی اسلامی و اقتضائات ایرانی در آن توأمان مورد توجه باشد.

اینک مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در آستانه اتمام سه سال تلاش‌های علمی، تخصصی و فکری درباره پیشرفت اسلامی ایرانی، برگزاری نشست‌های علمی و تخصصی، تاسیس اندیشکده‌های مرکز، انتشار صدها مقاله ارزشمند و تهیه نقشه راه تدوین الگو و انجام برخی از مراحل آن، در نظر دارد با هدف تولید دانش و گسترش و تعمیق ادبیات موضوعی در حوزه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، آثاری را به صورت تک نگاشت‌های علمی فاخر منتشر نماید. تک نگاشت نوشتاری تخصصی و نیمه مبسوط است که توسط یک پژوهشگر خبره در یک موضوع خاص نگاشته می‌شود. تک نگاشت از نظر حجم و محتوا حد فاصل مقاله و کتاب است و نویسنده با پردازش و تحلیل یافته‌ها و مطالعات تخصصی پیشین و افزودن یافته‌های پژوهشی جدید خود و تحلیل جامع و منسجم آنها افق‌های تازه‌ای را در زمینه مورد بررسی می‌گشاید.

سلسله تک نگاشت‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت که در مجلدات مختلف منتشر می‌شوند، حاصل تلاش جمعی از استادان، اندیشمندان و محققان دانشگاهی و حوزوی است که مراحل مختلف نگارش، ارزیابی، ویراستاری، تدوین و انتشار را با نظارت متخصصان و اهل فن گذرانده است و در اختیار صاحب‌نظران قرار می‌گیرد. در پایان از مساعدت‌ها و تلاش‌های ارزنده نویسندگان تک نگاشت‌ها و داوران و مراکز مختلف علمی و پژوهشی که ما را در تهیه، تدوین و انتشار این سلسله یاری رساندند، تقدیر و تشکر می‌شود. امید است این محتوای علمی بتواند افق‌های نو و روشنی را در پیش چشم متخصصان دانشگاهی و حوزوی بگشاید و هر روز در طی مسیر تدوین و تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت گام‌های بلندتر و استوارتری برداشته شود.

فهرست

بخش اول - طرح تحقیق

۷.....	چکیده .....
۹	مقدمه .....
۱۲.....	ضرورت انجام تحقیق .....
۱۳.....	ادبیات تحقیق .....
۱۳.....	کاستی‌های متون مورد بررسی .....
۱۴.....	نوآوری تحقیق .....
۱۵.....	سؤال اصلی تحقیق .....
۱۵.....	فرضیه تحقیق .....
۱۵.....	اهداف تحقیق .....
۱۵.....	کاربردهای تحقیق .....
۱۵.....	روش تحقیق .....
۱۶.....	روش انجام تحقیق از نظر زمان و هدف .....
۱۷.....	ابزارگردآوری اطلاعات .....

بخش دوم - جایگاه انرژی در ساختار نوین اقتصاد سیاسی بین‌الملل

۱۹.....	چارچوب نظری .....
۲۱.....	اهمیت انرژی .....
۳۶.....	امنیت انرژی .....

بخش سوم - موقعیت ژئواکونومیک ایران

۴۵.....	انرژی و سند راهبردی چشم‌انداز بیست‌ساله ایران در بخش نفت و گاز .....
۴۷.....	انرژی و موقعیت ایران .....
۵۰.....	وضعیت منابع انرژی ایران .....
۵۶.....	جایگاه ایران در حوزه اوراسیا .....
۵۶.....	طرح‌های کلان انتقال انرژی .....
۵۶.....	منابع انرژی .....
۶۰.....	خطوط لوله انتقال انرژی .....
۶۰.....	خطوط لوله انتقال نفت .....

۶۲	خطوط لوله انتقال گاز
۶۴	رقبای منطقه‌ای ایران
۷۶	کنشگران فرامنطقه‌ای (فشارهای ساختاری)
۷۶	روسیه
۸۸	اتحادیه اروپا
۹۹	ایالات متحده آمریکا
۱۰۱	نتیجه‌گیری
۱۱۵	منابع

بخش اول - طرح تحقیق

چکیده: اندیشمندان حوزه اقتصاد سیاسی و معرفت روابط بین‌الملل، با استناد به روندهای جاری در اقتصاد سیاسی بین‌الملل، قرن بیست‌ویکم را قرن «ژئواکونومیک» نامیده‌اند؛ چراکه یکی از مهمترین چالش‌های جهانی در این قرن، چالش بر سر انرژی است و مسأله «امنیت انرژی» از مسائل مهم پارادایم اقتصاد سیاسی خواهد بود. با توجه به این مهم، از آغاز قرن بیست‌ویکم مصرف انرژی در کشورهای اوراسیا و عضو اتحادیه اروپا رشدی شتابان دارد، درحالی‌که تولید سوخت‌های فسیلی در این قاره مدام کاهش می‌یابد. از آن‌جا که روند رو به افزایش وابستگی به واردات نفت و گاز وجه اشتراک همه‌ی اعضای این اتحادیه است، امنیت عرضه انرژی از مباحث محوری اتحادیه اروپا تلقی می‌شود، چراکه در صورت اطمینان از سلامت و کارآیی وضعیت بازار انرژی است که این کشورها قادر خواهند بود همچنان رشد شتابان مصرف انرژی را تداوم بخشند. با توجه به روند رو به افزایش مصرف انرژی با تأکید بر گاز، پرسش‌های فراوانی درباره وضعیت آینده امنیت انرژی نزد اعضای این اتحادیه مطرح شده است؛ بنابراین در این پژوهش تلاش می‌شود ابتدا بر روند رو به تزاید تقاضای مصرف گاز و خطرات ناشی از وابستگی اعضای اتحادیه اروپا به شرکت گازپروم روسیه تمرکز شود؛ پس از آن موقعیت ژئواکونومیک ایران در ساختار نوین اقتصاد سیاسی بین‌الملل، ابعاد ژئوپلیتیک و بین‌المللی امنیت انرژی آینده اتحادیه اروپا و برنامه‌های راهبرد اقدام انرژی اعضای این اتحادیه، به‌عنوان راهکاری برای مقابله با چالش‌های یادشده، بررسی خواهد شد.

کلمات کلیدی: اقتصاد سیاسی بین‌الملل، امنیت انرژی، ایران، اروپا، اوراسیا